

Hus, Jan

Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor)

De tribus dubiis

In: Hus, Jan. *Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou*. Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor). Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. 25-31

ISBN 978-80-210-7873-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134086>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DE TRIBUS DUBIIS

Spis pochází asi z února 1412, můžeme jej počítat k traktátům nebo řadit mezi kvestie. Je odpovědí na tři otázky, které Husovi položil jeho neznámý stoupenec z Olomouce, totiž zda se má věřit v církev, zda je k plnému odpuštění hříchů a tím ke spáse nezbytná ušní zpověď knězi, a za třetí – zda mohou být spaseni i těžcí hříšníci. Na tento Husův spisek polemicky reagoval kartuziánský převor Štěpán z Dolan spisem *Antihus*⁵⁴ a poté břevnovský benediktin Jan z Holešova traktátem *An credi potest in papam*.⁵⁵ Ač je text z velké části sestaven z autorit, přinášíme jej v českém znění, neboť první otázka doplňuje Husovy teologické výklady z jiných jeho spisů, druhé dvě „sporné otázky“ jsou snad dokonce do jisté míry aktuální v ekumenickém a mezináboženském dialogu.

Ve vydání Husových univerzitních kvestií je otištěna kvestie *De credere* s otázkou *Utrum credendum est in sanctam ecclesiam et in sanctos alios a Deo*⁵⁶ ze srpna 1411. Kvestie má shodná místa s *De tribus dubiis*, s Husovým výkladem na Lombardovy Sentence a s traktátem *De sex erroribus*.

V *De tribus dubiis* přejímá Hus dlouhé pasáže z Lombardových Sentencí, cituje i Lombardovy odkazy na Bedu, Augustina, Jeronýma, Chrysostoma; tyto „vnitřní citáty“ neurčujeme, některé z nich se u řečených autorit ani nenajdou.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 67. Překlad M. Svobody in: Mistra Jana Hus sebrané spisy, sv. II, Spisy latinské, vyd. V. Flajšhans, Praha 1904, s. 183–188.

Překlad podle edice (starý tisk) Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et monumenta, ed. M. Flacius Illyricus, I, 167v–169r. Kritický přepis textu Flaciový edice zde Příloha I.

Rukopisy viz B.–Sp., cit. místo.

54 Vydáno pouze ve starém tisku Bernhardus Pez, *Thesaurus anecdotorum novissimus, Augustae Vindelicorum* 1–6, 1721–1729. 4, s. 363–430; srv. Husův list dolanským kartuziánům, vyd. V. Novotný, M. Jana Husi korespondence a dokumenty, Praha 1920, č. 41, s. 120–121, přel. B. Ryba, *Sto listů M. Jana Husi*, Praha 1949, s. 72–74.

55 Vyd. J. Sedlák, *Hlídká* 28/1911, přílohy 1–3, nově in: *Miscellanea hussitica Iohannis Sedlák*, uspoř. J. V. Polc a S. Příbyl, Praha 1996.

56 Vyd. J. Kejř, *Magistri Iohannis Hus Opera omnia XIX A*, Turnhout 2004, s. 57–66.

Ze základní literatury:

J. Sedlák, Jan Hus, s. 223–225.

V. Novotný, Jan Hus, I/2, s. 45nn.

Fr. Šmahel, Jan Hus, s. 118–119.

J. Kejř, Husovy kvestie, in: Husitství – reformace – renesance, sborník Fr. Šmahelovi I, Praha 1994, s. 299–316.

Traktát o třech pochybnostech

*De tribus dubiis*⁵⁷

Protože je správné pochybujícím poradit tak, aby své pochybnosti mohli odložit a prospěšně přitakat pravdě, musí být tři sporné otázky příteli, jenž se táže, zodpovězeny.

První pochybnost: otázka zní, zda se má věřit v papeže.

Druhá pochybnost: je možné, aby byl spasen člověk, který se před smrtí nevyzpo-
vídal knězi?

Třetí pochybnost: zda některý ze svatých otců soudí nebo říká, že je spasen někdo z faraonových lidí, kteří se utopili v Rudém moři, nebo z těch, kteří zahynuli v Sodomě.

K prvnímu bodu říkáme, že nikoli. Zde je třeba poznamenat, že něco jiného je „věřit něco“, něco jiného „věřit v něco“, a něco jiného „věřit něčemu“.

„**Věřit něco**“⁵⁸ znamená věřit v existenci něčeho, co nevidíme a co přijímáme vírou, a tak věříme Boha a věříme tak o Bohu, jež nevidíme. Podobně věříme něco, co nám Písmo dává k věření: věříme, že jsou andělé a démoni, věříme všechny články víry, ale nevěříme „v ně“. Co se týče článků víry, Spasitel Martě předložil v jedenácté kapitole Janova evangelia⁵⁹ tento článek: „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mě, i kdyby zemřel, bude žít“, za druhé tento: „A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky.“ A dodal: „Věříš to?“ (Neřekl „věříš v to“ nebo „tomu“.) A Marta, plná víry, mu odpověděla: „Ano, Pane, já jsem uvěřila, že ty jsi Kristus, Syn boží, který přišel na svět.“ Tak jí Spasitel předložil jako otázky dva články víry, a ona jim ve víře přitakala a dodala ještě třetí článek, jež má každý člověk věřit (či jej ve víře přijímat).

„**Věřit něčemu**“ znamená mít za skutečné něco, co samo o sobě vypovídá, že je pravdivé; tak věříme celému Písmu svatému, ne „v Písmo“. Věříme každému

57 Edice starého tisku dodává *factis in Holomutz* ... (které byly vzneseny v Olomouci), viz v příloze I.

58 Latinské *credere* s prostým předmětem ve 4. pádě, „věřit něco“, je česky nejlépe vyjádřeno rovněž vazbou se 4. pádem – „přijímat (něco) vírou“.

59 Já jsem ... na svět: J 11, 25–27.

stvoření, které říká pravdu, již my nevidíme, ale v nějaké takové stvoření nevěříme. Proto Spasitel často lidi vyzýval, aby mu věřili. Tak říká u Jana ve čtvrté kapitole:⁶⁰ „Věř mi, ženo, že přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce na této hoře ani v Jeruzalémě.“ A Židům často říkal: „Říkám vám pravdu a nevěříte mi.“⁶¹ A protože máme věřit stejně Otci, Synu, i Duchu svatému, často si bral za svědka Otce, který mu vydával svědectví skrze Ducha svatého, a nevěřícím řekl u Jana ve třetí kapitole:⁶² „Mluvíme o tom, co známe, a svědčíme o tom, co jsme viděli, ale vy naše svědectví nepřijímáte. Jestliže nevěříte, když jsem k vám mluvil o pozemských věcech, jak uvěříte, budu-li mluvit o nebeských?“

„**Věřit v něco**“ znamená nejvíce to milovat, a protože rozumné stvoření nemůže nic milovat víc než Boha, je zřejmé, že není možné věřit v nic než v Boha. Této víry se týká toto slovo Boha Krista:⁶³ „Amen pravím vám, kdo věří ve mne, má život věčný,“ i toto:⁶⁴ „Kdo věří ve mne, i kdyby zemřel, bude žít, a každý, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky“, Jan v jedenácté kapitole. A v evangeliu se to užívá velmi často.

K tomuto trojitému rozdělení víry říká ctihodný Beda při výkladu Apoštoloва výroku „Věřícímu v toho, který ospravedlňuje bezbožného“ (Ř 4, 5): „Něco⁶⁵ jiného je věřit v Boha, něco jiného věřit Bohu a něco jiného je věřit Boha. Věřit Bohu znamená věřit, že je pravda, co říká, což činí i špatní lidé; i my věříme člověku, a ne v člověka. Věřit Boha znamená vírou přijímat, že on je Bůh. Věřit v Boha je ve víře jej milovat, vírou k němu jít, vírou k němu přilnout a přivtělit se k jeho údům.“ To říká Beda a cituje jej Mistr Sentencí ve třetí knize, v první kapitole.⁶⁶ S tím je ve shodě Augustin ve výkladu sedmé kapitoly Janova evangelia (J 7, 17): „Kdo chce činit jeho vůli, pozná, zda je mé učení z Boha, nebo mluvím-li sám za sebe“. Tady Augustin říká:⁶⁷ „Že chce člověk činit jeho vůli, to patří k víře. Aby to bylo pochopitelnější, musel nám to vyložit sám náš Pán a ukázat nám, zda k víře opravdu patří činit vůli jeho Otce. A tomu, kdo neví, že činit vůli boží je konat jeho dílo, tedy to, co se jemu líbí, říká jasně sám Pán na jiném místě (J 6, 29): To je skutek, který žádá Bůh, abyste věřili v toho, koho on poslal – abyste věřili v něho, ne abyste věřili jemu, ovšem jestli v něj věříte, uvěřili jste jemu. Není to totiž tak, že kdo mu uvěří, hned také věří v něj; vždyť i ďáblové mu věřili, ale v něj nevěřili.

60 J 4, 21.

61 J 8, 45–46.

62 J 3, 11–12.

63 J 6, 47.

64 J 11, 25–26.

65 Stejně Hus v kwestii De credere, ed. J. Kejř, s. 61.

66 Petrus Lombardus, Sententiae, III, 23, 4.

67 In Johannis evangelium tractatus, tr. 29, 6; stejně Hus v kwestii De credere, ed. J. Kejř, s. 63.

Rovněž o jeho apoštolech můžeme říci, že věříme Pavlovi, ale ne že věříme v Pavla, že věříme Petrovi, ne že věříme v Petra. Neboť člověku, který věří v Toho, kdo ospravedlňuje bezbožného, se jeho víra počítá za spravedlnost. Co to tedy je, věřit v něj? Je to vírou jej milovat, vírou k němu jít a přivtělit se k jeho údom. Právě to je víra, kterou od nás Bůh vyžaduje.“ To celé jsou Augustinova slova.

Tento světec tedy jasně říká, že někdo věří Bohu, ne však v Boha: tak je tomu s tím, kdo žije v hříchu, ba dokonce i Židé, pohané, kacíři a ďáblové věří Bohu, ale nevěří v něho, neboť nemají „víru, která se uplatňuje láskou“. ⁶⁸ Augustin taky říká, že nevěříme v apoštoly, ale věříme apoštolům, a tak křesťané nevěří v preláty, ale věří prelátům, když jim zvěstují pravdu božského zákona. A aby se vyrovnal s omylem těch, kdo „věří v papeže“, říká Augustin: nevěříme v Pavla, nevěříme v Petra. A jak máme věřit v Petra nebo kohokoli jiného, když na Petrově místě může sedět Antikrist, jako na něm seděla žena, která jako papež porodila dítě? ⁶⁹

A pokud říkají, že se má věřit v církev, stojí proti nim Augustin, který ve výkladu Vyznání víry u článku „Věřím v Ducha svatého, svatou církev“ říká: ⁷⁰ „Všimněme si, že se nemá věřit v církev, protože církev není Bůh, ale dům boží.“

Tak tedy títo velcí svatí, Augustin a Beda spolu s jinými, kteří rozuměli Písmu svatému, učili a drželi, že se nemá věřit v člověka, ale pouze ve všemohoucího Boha. Ani v žádné jiné pouhé stvoření, ale jedině v Boha nebo v boží jsoucno, v Boha Otce, v Boha Syna a v Boha Svatého Ducha. Proto se v apoštolském vyznání víry ona předložka „v“ neváže s žádným jiným článkem než s osobami, a to na místech „věřím v Boha Otce“, „v Ježíše Krista Syna jeho“ a „věřím v Ducha svatého“. A tato předložka „v“ se nemůže pojit se čtvrtým pádem „církev“, jak poznamenává svatý Augustin, prvotřídní vykladač Písma. Vždyť kdyby se mělo věřit v pouhé stvoření, pak by byl kterýkoli člověk zavázán pod trestem věčného zatračení, aby takto věřil, a muselo by se tak učit v Písmu svatém, které naprosto stačí k výkladu víry. Ať nás tedy někdo na základě Písma poučí, že se má věřit v pouhé stvoření, a uvěříme mu. Ale já myslím, že až do chvíle, kdy člověk Kristus sestoupí k soudu, nikdo platný argument nevede. Navíc: kdyby se mělo věřit v pouhé stvoření, neplatilo by Spasitelovo prohlášení, které činí u Jana ve 14. kapitole (J 14, 1). Říká: „Věříte v Boha, věřte i ve mne!“ Zde říká Augustin ve výkladu Janova evangelia: ⁷¹ „Aby se nebáli smrti a netřáslí se před ní, utěšuje je Ježíš i tím, že dosvědčuje, že je Bůh; říká: Věříte v Boha, věřte i ve mne! Vyplyvá z toho totiž: pokud věříte v Boha, máte věřit i ve mne, ale nevyplývalo by to, kdyby Kristus nebyl Bohem.

68 Ga 5, 6.

69 Orig.: *mulier, que existens papa pauperum peperit puerum* znění starého tisku (viz příloha číslo I) i rukopisu (Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 108, fol. 292r), zde má za výrazem *papa* „*pater*“ slovo *pauperum*. Doslovný překlad: „žena, která byla papežem (otcem) chudých, porodila dítě“; jde pravděpodobně o literární ozdobu, aliteraci, již v češtině nelze napodobit.

70 De symbolo ad catechumenos 14.

71 In Johannis evangelium tractatus, tr. 67, 1.

Věříte v Boha – věřte i v toho, pro něhož je přirozeností a nikoli loupeží, že se považuje za rovného Bohu. Zmařil totiž sám sebe, a aniž pozbyl podobu Boha, přijal podobu služebníka (Fp 2, 7).“

Jak dobře vysvětlil tento světec Kristovo prohlášení „Věříte Boha, věřte i ve mne!“ Vždyť, kdyby Kristus nebyl Bohem, neplatilo by. Tímto prohlášením totiž Ježíš prokázal, že je Bůh. Kdyby ale toto prohlášení formuloval o sobě kdokoli kromě Boha, tedy někdo, kdo Bůh není, rouhal by se Bohu: tvrdil by přece, ovšem nepravdivě, že je Bohem a že je roven Bohu, a chtěl by získat úctu, jaká patří Bohu, podle 42. kapitoly Izajáše⁷² „Svou slávu nikomu nedám.“ Tak se pokusil ďábel uloupit to, co patří nebi, když na hoře žádal (u Matouše ve 4. kapitole),⁷³ aby se mu Kristus klaněl jako Bohu, a když pohanskými modlami naváděl Židy i národy, aby věřili ve věci, které nejsou Bůh; i nyní svádí křesťany na scestí, aby uctívali pouhého člověka jako Boha a aby v člověka věřili. Vždyť ti, kdo věří v papeže nebo v jiného člověka, který není všemohoucím Bohem, věří tomu právě tak – tedy že je to všemohoucí Bůh, a tak jej „povyší nade všechno, co má jméno boží“.⁷⁴ Uctívat totiž něco způsobem, jenž přísluší pouze Bohu⁷⁵ a věřit v to je totéž. Ať si tedy věří a ať takto uctívají pouhého člověka lidé, kteří nechtějí věřit jen v Boha a pouze jej ctít tímto způsobem. Ale ti, kteří Boha opravdově ctí, jej mají vzývat v duchu a v pravdě, jak u Jana ve čtvrté kapitole poučil Spasitel samařskou ženu, která bloudila ve víře:⁷⁶ „Věř mi, ženo, že přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce na této hoře ani v Jeruzalémě. Vy uctíváte, co neznáte; my uctíváme, co známe, neboť spása je ze Židů. Ale přichází hodina, ano již je tu, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctili.“

Zde Spasitel přivádí ženu k opravdovému uctívání, aby ctíla Boha Otce v Duchu svatém a v Pravdě – v Kristu. Tak totiž ti, kdo opravdově Boha ctí, uctívají Boha Otce v Duchu a naopak Ducha svatého v Otci, a stejně uctívají Otce v Synu Kristu a Krista v Otci, jak čteme u Jana ve čtrnácté kapitole:⁷⁷ „Filipe, kdo vidí mne, vidí Otce. Jak tedy můžeš říkat: Ukaž nám Otce? Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec ve mně?“ Co vlastně znamená výrok: „Kdo vidí mne, vidí i mého Otce?“ Jen to, že kdo mne skrze víru poznává a věří ve mne, vidí mého Otce, tedy věří v něj. A protože kdo věří v Otce i v Syna, věří i v Ducha svatého, Spasitel hned potom říká:⁷⁸ „Budu prosit Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi na věky,

72 Iz 42, 8; 48, 11.

73 Srv. Mt 4, 9.

74 2 Te 2, 4.

75 *adoratione latraie: latreia*, řecký výraz pro boží úctu (nižší stvoření může být podle této distinkce uctíváno pouze zástupným neboli služebným uctíváním, pro něž má řečtina výraz *dulia*).

76 J 4, 21–23.

77 J 14, 9–10.

78 J 14, 16–17.

Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná. Vy jej poznáte, neboť s vámi zůstává a ve vás bude.“ Co znamená „dá vám Ducha pravdy“? Jen to, že dá Ducha svatého, kterého svět, tedy soubor špatných předzvěděných lidí, nemůže přijmout, protože jej nevidí, tedy v něj nevěří, ani jej nezná smyslovým poznáním; nebo ho nevidí tělesnými očima a nepoznává jej vnitřním zrakem. Ale „vy jej poznáte“, to znamená: vy, kteří dosud v plnosti nevěříte, uvěříte v něho plně.

A tak co stručně napověděl prosté ženě slovy „ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v duchu a v pravdě“, to obšírněji ukázal učedníkům v odpovědi na Filipovu žádost. Důkaz daný té ženě byl takovýto: Bůh je duch, tudíž ti, kdo jej ctí, jej nutně uctívají v duchu a v pravdě. Důkazu rozuměj takto: Bůh je duch, protože je netělesné podstaty, a je to Otec i Syn i Duch svatý. Božství tedy musí praví ctitelé uctívat v Otci, v Synu a ve Svatém Duchu, a tudíž musí ti, kdo mají být spaseni, věřit v Otce, v Syna a v Ducha svatého, a tím v Boha jediného v podstatě a trojího v osobách.

Na druhou pochybnost odpovídá Mistr Sentencí ve čtvrté knize v sedmnácté distinkci:⁷⁹ „Co si máme myslet a co držet o těchto otázkách, totiž zda je někomu odpuštěn hřích bez zadostiučinění a bez ústní zpovědi, jen pro lítost v srdci?“ Říká: „Bez⁸⁰ ústní zpovědi a bez vnějšího zahlazení trestu se hříchy odpouštějí skrze pokornou lítost srdce. Ježto tedy člověk má v kajícím srdci úmysl vyznat svůj hřích, Bůh mu odpouští, protože je zde vyznání srdcem, i když nikoli ústy, srdce se vnitřně očišťuje od poskvrny a od nákazy spáchaného hříchu a zahlazuje se tak dluh věčné smrti.“ To jsou slova Mistra Sentencí. Augustin⁸¹ k tomu říká: „Člověk ještě nahlas nepromluví, ale promluvit slibuje; a Bůh mu odpouští: protože v jistém smyslu je takový slib totéž jako vyznání srdcem. Ústa ještě nepromluvila, aby vyznání slyšel člověk, a Bůh slyší. A v osmnácté kapitole Ezechiele (Ez 18, 21.28): Kdykoli by se hříšník obrátil a lkal, zapomenu na všechny jeho nepravosti. Neříká se tu: vyzpovídal by se, ale: obrátil by se a lkal. Z toho lze vyrozumět, že člověk může dosáhnout milosti, i pokud bude mlčet.“

Dále Žalmista:⁸² „Řekl jsem: Vyznám se Hospodinu ze své nevěrnosti, a ty jsi ze mne sňal nepravost, hřích můj.“ A Chrysostomos⁸³ říká v knize O zkroušenosti srdce: „Neříkám ti, aby ses vydal veřejnosti, ani aby ses obviňoval před jinými, ale chci, abys poslechl proroka, který praví: Zjev svou cestu Bohu, vyznej své hříchy před skutečným soudcem, vyslov své hříchy v modlitbě nikoli řečí, nýbrž pamětí

79 Petrus Lombardus, Sententiae, IV, 17, 1.

80 Tamtéž, 2.

81 Tamtéž, 1.

82 Ž 32, 5 (verš uvádí i Petrus Lombardus, tamtéž, 3).

83 Petrus Lombardus, tamtéž, 3.

svého svědomí, a pak teprve doufej, že můžeš dojít milosrdenství“ (uvádí jej Mistr Sentencí ve čtvrté knize, sedmnácté distinkci, třetí kapitole).

Z toho všeho je zřejmé, že může být spasen i člověk, který se ústně nevyzpovídá smrtelnému knězi. Je to zřejmé u Lukáše v osmnácté kapitole⁸⁴ na celníkovi, který řekl pouze „Bože, slituj se nade mnou hříšným“, a byl ospravedlněn. Zřejmé je to i na otcích Starého Zákona, je to zřejmé na malých dětech, na němých a hluchých od narození, zřejmé je to o zavražděných, o těch, kdo bydlí na odlehlých místech, o křesťanech, které zajali pohané: zatracovat je by přece byla zaslepená a ďábelská bezbožnost.

Na třetí pochybnost odpovídá svatý Jeroným ve výkladu proroka Nahuma, a cituje ho Mistr Sentencí ve čtvrté knize, v distinkci 15, v první kapitole:⁸⁵ „Autorita tohoto proroka nás nenutí domnívat se, že nic, co se trestá v tomto životě, nebude už trestat Bůh. Neboť i když při výkladu tohoto místa Jeroným říká, že Egypťany i Izraelity potrestal Bůh na tomto světě, aby nebyli trestáni na věčnosti, nemůžeme to chápat obecně a o všech. Říká to takto: Vězte, že když Bůh zahubil lidské pokolení potopou, Sodomské ohněm a Egypťany mořem, za jejich hříchy je potrestal na tomto světě, aby nebyli trestáni navěky, protože on netrestá dvakrát za totéž. Tedy ti, kdo už byli potrestáni, pak už trestáni nebudou, jinak by Písmo lhalo, což není dovoleno ani vyslovit.“ Ale ve druhé kapitole tamtéž Mistr říká:⁸⁶ „Čtenáři, dej si pozor, abys těmto slovům nerozuměl obecně a o všech, ale pouze o těch, kteří, když trpěli onen časný trest, věřili v Boha Židů a činili pokání: jejich pokání, i když náhlé a krátké, Bůh neodmítnul.“

Svatý Jeroným⁸⁷ tedy jasně říká, že někteří Egypťané zatopení v Rudém moři a někteří obyvatelé vyvrácené Sodomy byli spaseni. Z toho je zřejmé, že každému člověku trvá čas k pokání až do posledního okamžiku jeho života, tedy tak dlouho, dokud žije. Za druhé je zřejmé, že my smrtelníci nesmíme bez zvláštního zjevení a bez důkazu z Písma o nikom tvrdit, že byl navěky zavržen. Tak to chce Spasitel, když říká:⁸⁸ „Nesuďte a nebudete souzeni,“ a také Apoštol:⁸⁹ „Nesuďte předčasně, dokud nepřijde Pán, který osvětlí i to, co je tajné a skryté v temnotě.“ Amen.

84 L 18, 13–14.

85 Petrus Lombardus, Sententiae, IV, 15, 1; 2.

86 Tamtéž.

87 Pozn. 85.

88 Mt 7, 1; L 6, 37.

89 1 K 4, 5.